

POSTANOWIENIE

14 listopada 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Roman Trzaskowski

na posiedzeniu niejawnym 14 listopada 2023 r. w Warszawie
w sprawie z wniosku T. spółki akcyjnej w K.
z udziałem B.A. i W.A.
o stwierdzenie zasiedzenia służebności,
na skutek skargi kasacyjnej B.A. i W.A.
od postanowienia Sądu Okręgowego w Katowicach
z 26 kwietnia 2022 r., IV Ca 1376/21,

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;**
- 2. zasądza od skarżących na rzecz wnioskodawcy tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego 360 (trzysta sześćdziesiąt) zł z odsetkami wynikającymi z art. 98 § 1¹ k.p.c. za czas po upływie tygodnia od dnia doręczenia orzeczenia zobowiązanemu do dnia zapłaty.**

UZASADNIENIE

Postanowieniem z 26 kwietnia 2022 r. Sąd Okręgowy w Katowicach oddalił apelację uczestników od postawienia Sądu Rejonowego w Siemianowicach Śląskich z 14 października 2021 r. stwierdzającego nabycie przez wnioskodawcę z dniem 28 maja 2010 r. bliżej opisanej służebności odpowiadającej treści służebności przesyłu na oznaczonej w sentencji nieruchomości uczestników.

W skardze kasacyjnej, w uzasadnieniu wniosku o jej przyjęcie do rozpoznania, uczestnicy wskazali przyczynę kasacyjną określoną w art. 398⁹ § 1

pkt 1 k.p.c. Ich zdaniem w sprawie wystąpiły istotne zagadnienia prawne wyrażające się w następujących pytaniach:

1. Czy bieg terminu zasiedzenia służebności przesyłu rozpoczyna się od dnia wejścia w życie przepisów ustawy z dnia 10 maja 1990 r. - Przepisy wprowadzające ustawę o samorządzie terytorialnym i pracownikach samorządowych (Dz. U. 1990, Nr 32, poz. 191 ze zm.; dalej – „Ustawa”), czyli od dnia 27 maja 1990 r., czy też od daty wydania przez Wojewodę tzw. decyzji komunalizacyjnej?
2. Czy przekształcenia polityczno-ustrojowe, które dokonywały się po 1989 r., i związany z tym brak obiektywnej możliwości skutecznego uregulowania stosunków cywilnoprawnych przed sądem mogą być uznane za niezależną od podmiotów siłę wyższą, która może skutkować zawieszeniem biegu terminu zasiedzenia służebności przesyłu?
3. Czy bieg terminu zasiedzenia służebności przesyłu może się rozpocząć, jeżeli z powodu niewydania przez wojewodę tzw. decyzji komunalizacyjnej w oparciu o przepis art. 18 ust. 1 Ustawy niemożliwe było uregulowanie stosunków cywilnoprawnych przez sądem?
4. Czy można mówić o tym, że przedsiębiorstwo przesyłowe objęło posiadanie służebności w dobrej wierze, skoro musiało, a dokładniej organ tego przedsiębiorstwa, musiał być w pełni świadomy, że nie przysługuje mu prawo do władania nieruchomością, na której zostały posadowione urządzenia przesyłowe?

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Z art. 398¹ § 1 k.p.c. wynika, że skarga kasacyjna przysługuje co do zasady od prawomocnych orzeczeń sądów drugiej instancji, a więc orzeczeń wieńczących dwuinstancyjne postępowanie sądowe, w którym sądy obu instancji dysponują pełną kognicją w zakresie faktów i dowodów. Jednakże zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania tylko wtedy, gdy w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. W zamyśle ustawodawcy skarga

kasacyjna stanowi zatem nadzwyczajny środek zaskarżenia, którego rozpoznanie przez Sąd Najwyższy musi być uzasadnione względami o szczególnej doniosłości, wykraczającymi poza indywidualny interes skarżącego, a mającymi swoje źródło w interesie publicznym, w szczególności przez zapewnienie jednolitej wykładni i stosowania prawa. Wyłączną podstawą oceny pod kątem przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania są wskazane w niej przyczyny kasacyjne wraz z uzasadnieniem (art. 398⁴ § 2 k.p.c.).

Zgodnie z utrwalonym stanowiskiem Sądu Najwyższego, skarżący, który jako uzasadnienie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania wskazał przyczynę określoną w art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c., powinien odpowiednio sformułować zagadnienie prawne, wskazać przepisy prawa, na których tle zagadnienie się wyłoniło oraz przedstawić argumentację jurydyczną uzasadniającą możliwość rozbieżnych ocen prawnych oraz świadczącą o istotności tego zagadnienia (zob. np. postanowienia Sądu Najwyższego: z 10 maja 2001 r., II CZ 35/01, OSNC 2002, Nr 1, poz. 11; z 2 grudnia 2014 r., II CSK 376/14, niepubl.; z 9 kwietnia 2015 r., V CSK 547/14, niepubl.). Zagadnienie jest istotne, jeżeli jego rozstrzygnięcie ma znaczenie dla ukierunkowania praktyki sądowej i rozstrzygnięcia sprawy, w której zagadnienie powstało (zob. np. postanowienie Sądu Najwyższego z 18 września 2012 r., II CSK 180/12, niepubl. oraz z 2 grudnia 2014 r., II CSK 376/14, niepubl.), wywołuje poważne wątpliwości, a zarazem nie było dotychczas rozstrzygnięte w judykaturze albo dotychczasowe orzecznictwo wymaga zmiany (zob. np. postanowienie Sądu Najwyższego z 24 sierpnia 2016 r., II CSK 94/16, niepubl.).

Zagadnienia sformułowane przez skarżących nie czynią zadość wskazanym wymaganiom.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjęto, że jeżeli korzystanie z trwałego i widocznego urządzenia nastąpiło przed dniem 27 maja 1990 r., bieg zasiedzenia służebności gruntowej obciążającej nieruchomości, która do tego dnia była przedmiotem własności państwowej i z tym dniem z mocy prawa stała się mieniem komunalnym, rozpoczyna się dnia 27 maja 1990 r. Nabycie przez gminę na podstawie art. 5 ust. 1 ustawy z dnia 10 maja 1990 r. - Przepisy wprowadzające

ustawę o samorządzie terytorialnym i ustawę o pracownikach samorządowych (Dz. U. Nr 32, poz. 191 ze zm., dalej: ustawa komunalizacyjna) następowało z dniem 27 maja 1990 r. z mocy prawa i decyzja komunalizacyjna Wojewody miała charakter deklaratoryjny, natomiast przekazanie na podstawie art. 5 ust. 4 ustawy komunalizacyjnej gminie, na jej wniosek, mienia ogólnonarodowego (państwowego) innego niż wymienione w ust. 1-3, jeżeli było ono związane z realizacją jej zadań miało charakter konstytutywny i dochodziło do skutku z dniem, w którym decyzja Wojewody stawała się ostateczna. Komunalizacja dokonywana na podstawie ustawy komunalizacyjnej nie miała charakteru wywłaszczeniowego, stąd pozostawały w mocy wszelkie obciążenia na rzecz osób trzecich istniejące na nieruchomościach, nie miała również wpływu na stan faktyczny w zakresie posiadania, przy czym nie wyłączała kontynuowania posiadania przez Skarb Państwa lub państwowe osoby prawne, z wszystkimi wynikającymi stąd następstwami, w tym rozpoczęcia lub trwania terminu zasiedzenia, gdyż w odniesieniu do gruntów komunalnych nie obowiązywał przepis je wyłączający. W odniesieniu do komunalizacji następującej *ex lege* z dniem 27 maja 1990 r. posiadanie Skarbu Państwa, przedsiębiorstwa państwowego albo państwowej osoby prawnej prowadzące do zasiedzenia służebności na nieruchomości gminy rozpoczynało bieg z tym dniem, a następującej na wniosek gminy - w stosunku do niej rozpoczynało się lub mogło być kontynuowane od dnia ostateczności decyzji (zob. uchwałę Sądu Najwyższego z 13 kwietnia 2007 r., III CZP 23/07, OSNC 2008, nr 5, poz. 45; postanowienia z 26 lipca 2018 r., IV CSK 136/17, OSNC-ZD 2019, nr 3, poz. 42; z 4 czerwca 2014 r., II CSK 520/13, niepubl.; z 29 czerwca 2012 r., I CSK 614/11, niepubl.; z 4 marca 2011 r., I CSK 293/10, niepubl.; z 12 września 2007 r., I CSK 186/07, niepubl.; z 6 marca 2008 r., I CSK 419/07 oraz wyrok z 10 lipca 2013 r., V CSK 320/12, niepubl). Kwestie poruszone przez skarżących w ramach pierwszego z zagadnień zostały zatem rozstrzygnięte w orzecznictwie Sądu Najwyższego, w którym wyjaśniono, że w przypadku nieruchomości gminnej uzyskującej taki charakter na skutek przepisów ustawy komunalizacyjnej bieg terminu zasiedzenia rozpoczyna się 27 maja 1990 r. oraz wskazano w jakich przypadkach komunalizacji bieg terminu zasiedzenia biegnie od daty ostateczności decyzji komunalizacyjnej.

W judykaturze Sądu Najwyższego zwrócono również uwagę na konieczność prawidłowego odczytywania wyrażonych w orzecznictwie Sądu Najwyższego wniosków dotyczących skutków konieczności wydania deklaratoryjnej decyzji stwierdzającej nabycie z mocy prawa nieruchomości na podstawie art. 5 ust. 1 ustawy komunalizacyjnej (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 2 lipca 2009 r., V CSK 25/09, niepubl.). W powołanym wyroku zauważono, że deklaratoryjna decyzja administracyjna nie może korygować normy ustawowej przewidującej, że gmina staje się *ipso iure* właścicielką określonego mienia państwowego z dniem wejścia w życie tej ustawy, tj. z dniem 27 maja 1990 r., zaś w orzecznictwie - przywołanym również w niniejszej sprawie - eksponuje się znaczenie decyzji komunalizacyjnej, ale tylko w tym sensie, że bez niej gmina nie może autorytatywnie wykazać nabycia mienia w trybie komunalizacji, a przez to nie może rozporządzić tym mieniem. Jak zauważył Sąd Najwyższy, ani sąd wieczystoksięgowy, ani notariusz nie jest władny zastąpić wojewody, którego kompetencja jest wyłączna (zob. art. 18 ustawy z 10 maja 1990 r., Dz. U. Nr 32, poz. 191 ze zm.), zaś tego rodzaju konstrukcja prawna jest zbliżona do spadkobrania, kiedy to nabycie spadku zawsze następuje z mocy prawa z chwilą jego otwarcia, natomiast sądowe postanowienie stwierdza deklaratoryjnie te zdarzenie prawne. Skarżący słusznie wskazują, że w obrocie cywilnoprawnym gmina do czasu wydania decyzji Wojewody nie mogła dla wykazania swojego tytułu do nieruchomości skutecznie powoływać się na nabycie nieruchomości *ex lege* na podstawie art. 5 ustawy komunalizacyjnej i dla wykonywania niektórych uprawnień właścicielskich, w szczególności rozporządzania nabytą nieruchomością, konieczne było istnienie decyzji wojewody potwierdzającej własność gminy, zaś uprawnienia właścielskie, których nie mogła wykonywać, wykonywać mógł Skarb Państwa (zob. np. wyrok Sądu Najwyższego z 3 czerwca 2011 r., III CSK 285/10, niepubl.).

W judykaturze Sądu Najwyższego nie budzi jednak wątpliwości, że ocena istnienia podstaw do stwierdzenia, że bieg terminu zasiedzenia uległ zawieszeniu, musi mieć charakter zindywidualizowany i powinna obejmować stwierdzenie, czy określony właściciel nieruchomości został rzeczywiście pozbawiony możliwości skutecznego dochodzenia ochrony prawa własności przed skutkami zasiedzenia, przerywającego bieg terminu zasiedzenia z wykorzystaniem regulacji art. 177 k.p.c.

Skoro z literalnej wykładni przepisów ustawy komunalizacyjnej, regulujących przejście własności nieruchomości ze Skarbu Państwa na gminę, wynika, że ta ostatnia stała się właścicielem już z dniem 27 maja 1990 r., a wydana decyzja miała skutek *ex tunc* od tej właśnie daty, nie sposób przyjąć, że Gmina pozbawiona była skutecznej ochrony prawnej równoznacznej ze skutkami przewidzianymi w art. 121 pkt 4 k.c., zwłaszcza jeśli uwzględnić, że nie było wykluczone zainicjowanie przez nią postępowania sądowego przerywającego bieg terminu zasiedzenia z wykorzystaniem regulacji art. 177 k.p.c. (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 18 marca 2015 r., I CSK 155/14, niepubl. dotyczące sprawy o zasiedzenie nieruchomości), zaś Gmina również po wydaniu decyzji komunalizacyjnej nie kwestionowała korzystania z nieruchomości przez wnioskodawcę.

Trzecie ze sformułowanych przez skarżących pytań oderwane jest od okoliczności sprawy, z których wynika, że decyzja komunalizacyjna została w sprawie wydana. Czwarte zaś z zagadnień zostało dostatecznie wyjaśnione w orzecznictwie Sądu Najwyższego, w którym wskazano, że rozstrzygając, czy uzyskanie posiadania służebności o treści odpowiadającej służebności przesyłu nastąpiło w dobrej/złej wierze, należy mieć na względzie całokształt okoliczności poprzedzających i towarzyszących uzyskaniu posiadania służebności, a domniemanie dobrej wiary jest obalone, gdy z całokształtu okoliczności wynika, że przedsiębiorca przesyłowy w chwili uzyskania posiadania wiedział lub powinien wiedzieć przy zachowaniu wymaganej staranności, że do nieruchomości, na której zlokalizowane są urządzenia przesyłowe, nie przysługuje mu prawo o treści odpowiadającej służebności przesyłu. Przyjęto również, że przedsiębiorstwo państwowe, które nabyło z mocy prawa, na podstawie ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o zmianie ustawy o przedsiębiorstwach państwowych, własność urządzeń przesyłowych, posadowionych na nieruchomości Skarbu Państwa, może być uznane za posiadacza w dobrej wierze służebności o treści odpowiadającej służebności przesyłu (zob. uchwałę Sądu Najwyższego z 15 lutego 2019 r., III CZP 81/18, OSNC 2020, nr, poz. 14 i przywołane w uzasadnieniu orzecznictwo), a pogląd ten znajduje również zastosowanie w odniesieniu do nieruchomości skomunalizowanych z dniem 27 maja 1990 r. (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 26 lipca 2018 r., IV CSK 136/17, OSNC-ZD 2019, nr 3, poz. 42).

Z tych względów, na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c., Sąd Najwyższy postanowił, jak w sentencji.

(K.L.)

[ms]